

PHARMACIE IN DE LATE MIDDELEEUWEN IN ARNHEM

Lezing gehouden tijdens het Congres te Arnhem op 15 en 16 maart 2008.

Magda Voordouw

Op onze voorjaarsvergadering in Arnhem werd door mevrouw Magda Voordouw een verhandeling gehouden over de Pharmacie in de late middeleeuwen in deze stad, Arnhem. Zij gebruikte hiervoor haar scriptie "*Pharmacie in de late middeleeuwen in Arnhem*" (1400-1500).

Allereerst werd het middeleeuwse Arnhem uitgelegd, het ontstaan van de stad en het leven in zo'n gemeenschap. Arnhem maakte deel uit van één der Hanzesteden, (door zijn gunstige ligging aan de Rijn), maar ook het hof van Gelre domineerde de gemeenschap.

De Pharmacie begon in Arnhem op het ogenblik dat de apothecaris een begrip werd, en dat was in deze Gelderse hofstad eind veertiende eeuw. In Arnhem werd hij meestal meester of apteker genoemd, en was in dienst van het stadsbestuur.

Voor het onderzoek naar de middeleeuwse apothekers werden de stadsrekeningen geraadpleegd. Arnhem beschikt namelijk over een uitgebreid stadsarchief dat tot de middeleeuwen terug gaat. Ook het hof van Gelre hield een uitgebreide administratie bij in de z.g. hertogelijke rekeningen. Uit deze rekeningen blijkt ook dat het hof van Gelre en het stadsbestuur regelmatig van de diensten van de apteker gebruik maakten. Dat de middeleeuwse apotheker ook voor de bevolking ten dienste stond, mag blijken dat hij in dienst was van het stadsbestuur en deze voor hun behoeftige onderdanen garant stond. Doordat de apothekers aangesteld waren door het stadsbestuur genoten zij ook verschillende voorrechten maar ze moesten daartegenover ook wel voortdurend beschikbaar zijn. Er werden overeenkomsten opgesteld waarin verleende voorrechten ook eisen aan de apotheek en apotheker werden opgenomen.

Voor Arnhem betekende dit, dat de apotheker het monopolie had voor de verkoop van bepaalde artikelen en daaruit bereide geneesmiddelen. Naast dit alles was de apotheker nog leverancier van velerlei wijnsoorten, in het bijzonder kruidenwijn. Ook voor confituren, suiker, banketwerk kon men in de apotheek terecht.

De middeleeuwse apotheker gebruikte voor de receptuur ook exotische kruiden en specerijen. Daarvoor reisde hij naar Brugge naar de machtige "cruydhalle" en later naar Antwerpen.

Oorspronkelijk waren apothekers als kleine handelslieden lid van het kramersgilde, dat meestal aan Sint-Nicolaas gewijd was. Toen het beroep een meer wetenschappelijk karakter kreeg, werden zij ingedeeld bij het Sint-Lucas gilde.

Arnhemse apothekers 1400-1500

- Meister Hennic (Brant) (1394-1412)

Uit de stadsrekeningen blijkt, dat het gebruikelijk was dat het stadsbestuur eens per jaar de maaltijd met de apotheker gebruikte. In 1395 reisde Hennic in opdracht van het hof naar Utrecht en in 1401 ontving hij het stadsbestuur uit Hanzestad Hamburg. Van deze apotheker is tevens bekend dat hij culturele belangstelling had. Hij schreef. In 1404 voltooide hij een aantal teksten die in Hessen bewaard worden.

- Hennic, apotheker (1413-1422)

Van deze apotheker is bekend dat hij op wel zeer goede voet leefde met de burgemeester en zijn bestuur. Dat blijkt uit de vele 'gedane verteringen'. In de stadsrekening is ook een post opgenomen voor de kosten van medicatie van behoeftigen. Ook leverde de apotheker specerijen en zalven voor de gewonden uit de oorlog.

- Engebert, apteker (1422-1450)

Deze apotheker was een veelzijdige man. Het stadsbestuur maakte gebruik van de handelskwaliteiten van deze man, die naast apotheker ook houthandelaar was en stuurde hem naar de houtmarkt in Wezel. Ook leverde hij salpeter en zwavel voor het vervaardigen van kruit bestemd voor donderbussen (kleine kanonnen).

- Meister Harmans, den apteker (1451-1459?)

Ook deze apotheker leverde aan het hof, en ook bij deze apotheker waren de burgemeester en zijn schepenen geziene gasten. Uit de stadsrekening blijkt dat 'de apteker schenckten vele kannen Roetswijn'.

- Jan Adriaenss, apteker (1460 +/- 1500)

Deze apotheker wordt bij bevelsbrief van de hertog van Gelre, met de door geneesheer Philips geordonneerde medicijnen naar Grave bij de zieke koningin Maria van Schotland ontboden. Ook op kasteel Buren maakte men gebruik van deze apotheker.

Als men zich een beeld wil vormen van de apotheker in het verleden, is het van belang de sociale omstandigheden van die tijd te bezien, een samenleving waarin gezondheid, hygiëne, ziekte en dood, voedsel en voedselbereiding het leven beheersten.

Voor meer uitgebreide informatie verwijs ik u naar de scriptie *"Pharmacie in de late middeleeuwen in Arnhem"*.

Mevr. Karssen – Voordouw

Haven 20, NL- 3143 BC Maassluis